

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(Энг кадимги замонлардан хозиргача)



ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ТАРИХ ВА МАДАНИЙ МЕРОС ФАКУЛЬТЕТИ

БУХОРО ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(энг қадимги замонлардан ҳозиргача)

мавзусидаги Республика илмий-амалий (онлайн) конференция

МАТЕРИАЛАРИ

Бухоро – 2021

5-ШЎБА. ЖАҲОН МАДАНИЙ МЕРОСИ ТАРКИБИДА “БУХОРОДАГИ МУҚАДДАС ҚАДАМЖОЛАР, ЗИЁРАТГОҲЛАР, АЗИЗ АВЛИЁЛАР ЗИЁРАТ ТУРИЗМИ ОБЪЕКТИ” СИФАТИДА ЎРГАНИЛИШИ

MADANIY MEROS OBYEKTLARINI MUHOFAZA OLISHDA QONUN HUJJATLARINING AHAMIYATI

*Boltayev B.-
Buxoro tarixi kafedrası
katta o'qituvchisi
Mayotov A.-
Tarix va madaniy meros fakulteti
I bosqich talabasi*

Bugun biz tarixiy bir davrda - xalqimiz o'z oldiga ezgu maqsadlar qo'yib, tinch-osoyishta hayot, avvalambor o'z kuch va imkoniyatlariga tayanib, demokratik davlat va fuqarolik jamiyati qurish yo'lida ulkan natijalarni qo'lga kiritayotgan bir zamonda yashamoqdamiz. Ana shu haqiqatni xalqimiz har tomonlama to'g'ri tushunib, tanlagan taraqqiyot yo'limizni ongli ravishda qabul qilgani va qo'llab-quvvatlayotgani oldimizga qo'ygan maqsadlarga erishishning asosiy manbai va garovi ekanligini hayotning o'zi tasdiqlamoqda¹.

Bir-biridan dolzarb muammolar zamonida yashayotgan ekanmiz bugungi kunda har birimiz jamiyatda qanday mavqega ega bo'lishimizdan qat'iy nazar ota-bobolarimizning yuksak aqliy salohiyati mahsuli bo'lmish o'z davrining barcha talablariga javob beradigan, me'moriy yechimlari bilan dunyo ahlini o'ziga maftun etib kelayotgan me'moriy obidalarimizni asrab-avaylab, ularni ko'z qorachig'idek asrab kelgusi avlodlarimizga yetkazish bizning ham qonuniy ham insoniy burchimiz hisoblendi. Me'moriy obidalarimiz yillar , asrlar silsilasidan eson-omon o'tib kelayotganligida , ularning butun dunyo turizm ixlosmandlarini o'ziga ohanrabo kabi tortayotganida ajib bir sir bor desam mubolag'a bo'lmaydi. Bu borada e'tiborimizni o'z-o'zidan turizm sohasiga qaratmasdan ilojimiz yo'q. Chunki hozirgi O'zbekiston sharoitida kundan-kunga iqtisodiyotimizning qon tomiriga aylanib borayotgan turizm sektorini me'moriy obidalarimizsiz ,me'moriy inshootlarimizni turizmsiz tasavur qilib bo'lmaydi.Ular bevosita bir-birini to'ldirib , yaxlit holda rivojlanishini ta'minlaydi.

Ammo sohani o'rganishga tobora chuqurroq kirishib boraversak bunda mavjud muammolar yalt etib ko'zga tashlanadi.Ular ichida eng og'riqlisi tariximiz ko'zgusi hisoblangan tarixiy-me'moriy obidalarimizning hozirgi ahvolini muhofaza qilishga oid qonunchilik hujjatlarining barmoq bilan sanarli

¹ I.A.Karimov."Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch". Toshkent."Ma'naviyat" nashriyoti.2008-yil.3-bet , 76-bet

ekanligi, ularning amal qilish davri tugaganligi yoki deyarli tugash arafasida ekanligini ko'rmasligimiz mumkin emas. Nafaqat, qonun hujjatlari yetarli va talab darajasida emasligi balki bu sohada kengroq vakolatlariga ega bo'lgan davlat tashkilotining mavjud emasligi, soha bo'yicha yetarli darajada mutaxassis kadrlarning yetishmasligi yoki umuman yo'qligi oqibatida bobolarimiz tarixiy merosiga o'zimiz sezmaganda u yoki bu ko'rinishda zarar yetkazib qo'ymoqdamiz.

Tarix sahnasiga o'zbek deb atalmish xalq chiqqanidan buyon Qadimgi Turon zaminida iqtisodiy, siyosiy, harbiy va ma'muriy boshqaruv jihatidan markazlashgan davlat barpo eta olgan bobolarimiz ong-u shuurida yaratuvchanlik, bunyodkorlik g'oyalari bo'lganligini ko'ramiz. O'lis va shonli tariximizdan jonli hikoyalar so'zlab turuvchi bu tarixiy durdonalarga e'tibor bugun qanday ahvolda? Qaysi tarixiy obyektlarda ta'mirlash-tiklash, restavratsiya tadbirlari olib borilmoqda? Bu ishlarni olib borayotgan mutaxassislarining tajribasi yetarli? Restavratsiya ishlari davomida jamoatchilik fikri o'rganilmoqdam? Yuqoridagilar bugun biz o'rganmoqchi bo'lgan mavzuimizning o'ziga xos, tabiiy ravishda paydo bo'lgan dolzarb hamda yechimtalab muammolaridir¹.

Arxiv hujjatlariga yuzlanadigan bo'lsak sohaga doir qonunchilik hujjatlarini yaratish mustaqilligimizning dastlabki kunlaridan boshlab davlatimiz oldida turgan muhim masalalardan biriga aylangan edi. Yillar davomida "Muzeylar to'g'risida"gi qonun (1998), "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Vazirlar Mahkamasining qarori (2002)², "Respublika muzeylari faoliyatini yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Vazirlar Mahkamasining qarori³, "Muzeylar faoliyatiga taalluqli me'yoriy hujjatlar to'g'risida"gi Vazirlar Mahkamasining qarori (2008), O'zbekiston Respublikasining "Muzeylar to'g'risidagi" gi Qonunini ro'yobga chiqarish uchun zarur bo'lgan normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida" gi nizom (2011) va hokazo kabi qonun va qonunosti hujjatlari bazasi shakllantirilib kelingan⁴. Shu o'rinda statistikaga murojaat qiladigan bo'lsak, mustaqilligimizning ilk kunlaridan to hozirgi kunga qadar madaniy meros obyektlari (tarixiy obidalar, tarixiy-ziyoratgohlar, muzeylar) faoliyati va ularning muhofazasiga doir 30 dan ortiq qonun hujjatlari (shu jumladan 4 qonun,

¹ . Iso Jabborov.. "O'zbeklar". Sharq" nashriyoti. Toshkent.2008-yil 80-bet.

² O'zbekiston Respublikasining Qonuni.2002. dagi Vazirlar mahkamasining 269-sonli qaroriga ilova "Adolat" nashriyoti. Toshkent.2002. yil 29.07

³ "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasining . Qonuniga hamda Vazirlar mahkamasining 269-sonli . qaroriga. Toshkent.2002. yil 29.07

⁴ "Nomoddiy-madaniy meros obyektlarining muhofazasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Adolat" nashriyoti. Toshkent. 2011.yil.02.23

22 ta Prezident hamda Vazirlar Mahkamasining farmon va qarorlari, 4 ta Nizom, 1 ta O'zbekiston Respublikasining "Muzeylar Kodeksi") qabul qilingan.

Masalaning dolzarbligi shundaki bugunga kelib tariximiz ko'zgusi bo'lgan muzeylar, o'tmishimiz haqida hikoyalar so'zlovchi tarixiy obidalarimizning anchayin e'tibordan chetda qolib ketayotganligi, hatto ayrim obyektlar yillar davomida qayta ta'mirlanmay tobora vayrona holatiga tushib qolayotganligi eng birinchi galda qonun ijodkorlari bo'lgan deputatlarni harakatga keltirishi kerak. Chunki bu sohada aniq va lo'nda qilib ishlangan qonun yoxud qaror yoki farmon bo'lmasdan turib amaliy ishlarni boshlash amrimahol deb o'ylayman. Yuqorida tilga olingan madaniy meros obyektlariga oid qonunchilik hujjatlarining deyarli barchasi tahriritlab bo'lib qolgan. Hatto ayrim hujjatlar o'zining amal qilish muddatini o'tab bo'lgan. Ba'zi holatlarda 25-30 yil avval qabul qilingan hujjat bugunga kelib tarixiy obyektlarni ta'mirlash, restavratsiya ishlarini olib borish, muzeylar fondini to'ldirishga to'sqinlik qilayotgan vaziyatlarni ham ko'rmaslik mumkin emas. Bu borada aniq, yakdil, yechim sifatida shuni aytish mumkinki, ushbu sohaga oid qonunlarning eskirganlari, o'z kuchini yo'qotganlarini qonunchilik tizimidan chiqarib tashlash barcha madaniy meros obyektlarini har tomonlama qanoatlantiradigan yangicha, bir so'z bilan aytganda universal qonun loyihasini ishlab chiqib amalga tatbiq etish lozim. Bundan tashqari mamlakatimiz hududidagi hali davlat ro'yxatiga kiritilmagan tarixiy obyektlar, qadimiy tarixiy ziyoratgohlar, nomoddiy-madaniy meros obyektlarini muhofazaga olingan obyektlar ro'yxatiga kiritib ularni o'rganish bo'yicha tadqiqot ishlarini olib borish va hokazo shu kabi tadbirlarni olib borish muhim masalalardan biri hisoblanadi¹. Muammoga ikkinchi tomondan qaraganda bu sohada xalqaro hamkorlikning deyarli yo'lga qo'yilmaganligi, xalqaro tajriba yetarli darajada o'rganilmaganligi sababli ham bu sohada oqsoqliklar yuz berayotganligini ko'rish mumkin. Bu yo'nalishda katta tajriba maktabiga ega bo'lgan Misr, Meksika, XRR, Hindiston, Italiya kabi mamlakatlar mutaxassislarini yurtimizga jalb etish orqali o'zaro tajriba almasish maqsadga muvofiq bo'ladi deb o'ylaymiz.

Yuqorida ko'tarilgan masalaga xulosa sifatida aytish mumkinki, bu yo'nalishda qay yo'sinda ish olib borilmasin eng asosiy vazifa kelajak avlodlarimizga qoldirishimiz ham farz, ham qarz bo'lgan shonli o'tmishimizning tirik tilsimlari, o'tmishdan sado berib turuvchi tarixiy-me'moriy inshootlarimiz, osori atiqalarimizni asrash, muhofaza qilish har birimizning muqaddas burchimizdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Boltayev, Bobir Baxtiyorovich. "BUXOROLIK MINIATURACHI-RASSOM SADRIDDIN POCHCHAYEV IJODIGA BIR NAZAR." *Scientific progress* 1.6 (2021): 998-1004.

¹ "Muzei - xalq tarixining ko'zgusi". Muzeylarni qo'llab-quvvatlash respublika "O'zbekmuzei" jang'armasi. To'plam. "Yoshlar matbuoti" nashriyoti. 2011-yil. 11-15- betlar

2. Rajabov, Oybek Iskandarovich. "BUXORODAGI AYRIM MUQADDAS QADAMJO-QAL'ALAR XUSUSIDA." *Scientific progress* 1.6 (2021): 1162-1168.
3. Умаров, Б. Б. "НА КИСЛЯКОВ ТАДҚИҚОТЛАРИДА ЖАНУБИЙ ТОЖИКИСТОН ЭТНИК ТАРИХИ." *Scientific progress* 1.6 (2021): 1005-1009.
4. Тўраева, Г. Б., Ўтаева, Ф. Х., & Жумаева, Н. А. (2021). ОА СУХАРЕВА ТАДҚИҚОТЛАРИДА БУХОРО ТАРИХИ ВА ЭТНОГРАФИЯСИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ. *Scientific progress*, 1(6), 1010-1018.
5. Bakhtiyorovich, Boltaev Bobir. "Excerpts from the life of the bukharian artist." *Middle European Scientific Bulletin* 12 (2021): 160-165.
6. Ochilov, A. T. "DATING OF THE ZAMANBABA CULTURE: ASSED ON ARCHAEOLOGICAL SOURCES." *Theoretical & Applied Science* 12 (2019): 589-591.
7. Mubinov, M. A. "Diplomacy of the eastern states and central asian khanates in the struggle for independence." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY* 2.5 (2021): 26-31.
8. Maksud, Beshimov. "Markets of Bukhara." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY* 2.5 (2021): 18-21.
9. Sharopov, Dilshod Ravshan O'G'Li. "ABDURAZZOQ SAMARQANDIYNING "MATLAI SA'DAYN VA MAJMAI BAHRAYN" ASARINING O'RGANILISH TARIXI." *Scientific progress* 2.1 (2021): 358-361.
10. Очилов, Алишер Тўлис Ўғли. "БУХОРО ВОҲАСИ ШАКЛЛАНИШИДА ЗАРАФШОН ДАРЁСИНИНГ ЎРНИ ВА ВОҲА ТАРИХИЙ ГЕОГРАФИЯСИГА ДОИР АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР." *Scientific progress* 1.6 (2021): 933-938 Murodova, Dilrabo Shomurodovna, and Feruza Xolmamatovna O'tayeva. "TF Gelax tadqiqotlarida Buxoro shahri mudofaa tizimining organilishi." *The Fifth International Conference on History and Political Sciences*. 2015.
11. Turaevich, Halimov Talat. "From the history of economic relations between central asia and india (XV-XVII centuries)." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY* 2.5 (2021): 22-25.
12. OCHILOV, Alisher. "JEWELRYC TRADITION IS A SOURCE OF STUDY OF BUKHARA HISTORY." *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi* 1.1: 105-116.
13. Бобожонова, Феруза Хаятовна. "БУХОРО МАДРАСАЛАРИ МАЪНАВИЯТ ДУРДОНАСИ." *Scientific progress* 2.1 (2021): 362-366.
14. Муродова, Дилрабо Шомуродовна. "ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА БУХОРОДА ИЛМ ВА ФАН (БУХОРО ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ МИСОЛИДА)." *Scientific progress* 2.1 (2021): 660-664.

15. Ochilov Alisher. "The Role of Zamanbaba Culture in The Social and Economic History of Bukhara Oasis During Bronze Age." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY* 2.4 (2021): 42-47.
16. JAMOLOVA, DILNOZA MUYIDDINOVNA. "THE END OF THE EMIRATE OF BUKHARA: THE END OF THE POLITICAL STRUGGLE BETWEEN THE JADIDS AND THE ULEMA." *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences* 1.1 (2021).
17. Jamolova, D. M. "Traveling to Modernity: Perception of Modernity of the Central Asian Muslims in the early 20th century." *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 9.24 (2020): 4202-4207.
18. Темиров Ф., Исломов Д. САДРИДДИН АЙНИЙ–ЗАМОНДОШИ ФИТРАТ ҲАҚИДА //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 1349-1354.
19. Темиров Ф., Халикова Н. БУХОРО АМИРЛИГИДА ТАШҚИ СИЁСАТ ВА ДИПЛОМАТИЯНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИДАН //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 1276-1282.
20. Темиров Ф., Умаров Б. БУХОРО АМИРЛИКДА ОИЛА, НИКОҲ ВА МЕРОС ҲУҚУҚИНИНГ АМАЛДА ҚЎЛЛАНИШИ //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 1201-1207.

МАМЛАКАТИМИЗ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БУХОРО САЙЙОҲЛИК ОБЪЕКТЛАРИНИНГ О’РНИ

*Sharipova Yulduzxon Olim qizi
SamDAQI doktoranti*

Bugungi kun zamonaviy iqtisodiyotida turizm mintaqalarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari ba'zan mahalliy byudjetlar tarkibini belgilovchi muhim sohalardan biridir. Sayyohlik sektorining faol rivojlanishi bugungi kunda, sohaning ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish bozorining 10% dan ortig'ini, dunyo yalpi ichki mahsulotining 6% ni, iste'mol xarajatlarining 11% ni, barcha soliq tushumlarining 5% ni, global investitsiyalarning 7% ni tashkil etadi. Mutaxassislar fikriga ko'ra, sayyohlik sohasidagi investitsiyalarning o'rtacha yillik o'sishi 30 foizni tashkil etadi. Davlatimiz rahbarining 2016-yil 2-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoniga muvofiq, sayyohlik mamlakatimiz iqtisodiyotining strategik tarmog'i sifatida belgilandi. Jahon turizm tashkiloti (JTT) prognozlariga ko'ra, 2030 - yilga kelib, sayohat qiluvchilar soni 1.5 mlrd kishidan ortiq bo'lib, tushadigan daromad hajmi 5.0 trln. dollar bo'lishi kutilmoqda. Bu ko'rsatkichlar o'z navbatida yurtimizda turistlarning soni oshishiga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmaydi. Shu bilan

Янгибоева Дилноза. ШАРИФЖОН САДРИ ЗИЁНИНГ ҚОЗИЛИК ФАОЛИЯТИ.....	243
Хайтов Л.А. БАҲОУДДИН НАҚШБАНД ВА ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙ	251
Рашидов Ойбек. ФИТРАТ ИЖОДИДА МИЛЛИЙ ВА ПРОЛЕТАРИАТ МАФКУРАСИ ЎРТАСИДА КУРАШ	255
Beshimov Maqsud. XX ASR BOSH LARI BUXORODAGI IJTIMOIY- SIYOSIY VAZIYATNING TARIXIY ADABIYOTLARDA BAYONI	258
Tag‘oeva Dilnavoz. FITRATNING "RAHVARI NAJOT" ASARIDA MA'RIFIY VA MA'NAVIY G'UYALARINING AKS ETTIRILISHI.....	263
Жамолова Дилноза. ЖАМОЛИДДИН АФҒОНИЙ ҒОЯЛАРИНИНГ БУХОРОДАГИ ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРГА ТАЪСИРИ ..	268
Жумаев Жонибек. ЖАДИД МУТАФАККИРИ САИДАҲМАД СИДДИҚИЙ – АЖЗИЙ ФАОЛИЯТИНИ ЁРИТУВЧИ МАНБАЛАР	272
Носиров Шерзод. САДРИДДИН АЙНИЙ –АҲМАД ДОНИШ ҲАҚИДА	275
Мамашикуров Бекназар. “БУХОРОЛИК ФАҚИҲЛАР ОИЛАСИ”	276
Қахрамон Ражабов. БУХОРОНИНГ АФАНДИСИ	279
Oripova Mavluda. “QUTBUL-AVLIYO-VALIYLAR YO'LBOSHCHISI” - ХОҲА МУНАММАД ОРИФ АР РЕВГАРИЙ	281

**5-ШЎБА. ЖАҲОН МАДАНИЙ МЕРОСИ ТАРКИБИДА
“БУХОРОДАГИ МУҚАДДАС ҚАДАМЖОЛАР, ЗИЁРАТҒОҲЛАР,
АЗИЗ АВЛИЁЛАР ЗИЁРАТ ТУРИЗМИ ОБЪЕКТИ” СИФАТИДА
ЎРГАНИЛИШИ..... 285**

Boltayev V., Mayotov A. MADANIY MEROS OB'YEKTLARINI MUHOFAZA OLISHDA QONUN HujjATLARINING AHAMIYATI	285
Sharipova Yulduzxon. MAMLAKATIMIZ TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA BUXORO SAYYOHLIK OB'YEKTLARINING O'RNI	289
Муродов Ҳалим. БУХОРО ТУРИЗМИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА ИТАЛИЯНИНГ ИШТИРОКИ.....	292
Улжаев Умарали Қурбонович. ЎЗБЕКИСТОНДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИ ..	298

**6-ШЎБА. БУХОРО САНЪАТИ (МУСИҚА, МЕЪМОРЧИЛИК,
ҲУНАРМАНДЧИЛИК, МИННАТЮРА, ЗАРДУЗЛИК, В.Ҳ.) ВА
МАДАНИЯТИ ТАРИХИ 303**

Соколова Л. УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ	303
Қораев Шерхон. АБДУЛЛАХОН АДАБИЙ КЕЧАЛАРИ.....	309
Садуллаева В. АМИР НАСРУЛЛОҲХОН ДАВРИДА МАДРАСА ТАЪЛИМИ ИСЛОҲИ: КУРАШЛАР ВА ЗИДДИЯТЛАР	312
Ҳомидов Абдурашул. ТАРИХ ДАРСИДА ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ АСОСИДА “1917-1924 ЙИЛЛАРДА БУХОРО” МАВЗУСИНИ ЎТИШ ЙЎЛЛАРИ.....	314
Амонова Феруза. БУХОРО АМИРЛИГИДА XIX АСР ИККИНЧИ ЯРМИДА ҲУНАРМАНДЧИЛИКНИНГ АҲВОЛИ	319



**BUXORO DAVLAT
UNIVERSITETI**